

Maj 2015

Typanläggningar

En inventering av behov och specificering av typanläggningar
i Stockholms län

Marina Högland, Huddinge – Niklas Roos af Hjelmsäter, Sollentuna – Björn Alkeby, Danderyd –
Roger Vintemar, Botkyrka

Innehållsförteckning

Sammanfattning	3
Bakgrund	3
Uppdrag och syfte	3
Funktionsprogram hallar	4
Inventering behov	4
Måttboken	6
Kostnadsdrivande faktorer	6
Framtidens idrottsanläggningar	7

Sammanfattning

Intresset av att bygga kostnadseffektivt och hitta enhetliga ramar är stor i Stockholms län. Det finns också mycket kunskap och erfarenhet samt ett stort intresse att lära av varandra. Den inventering som genomförts i samband med detta arbete visar också på att det i länet finns många planer och pågående projekt där en modell för typanläggning kan vara till hjälp och nytta. Dels vad gäller resursåtgång och tid för planering men, särskilt för mindre kommuner, kan kompetensfrågan också vara en trång sektor där denna rapport kan utgöra stöd. Förutom att skapa möjlighet att samarbeta kring faktiska upphandlingar och på så sätt få ner kostnaderna så ger det kommunerna som beställare en starkare position gentemot branschens aktörer.

De lokala förutsättningarna gällande krav på gestaltning och anpassning samt markförhållanden är några av de faktorer som en typanläggning inte kan avhjälpa. En ökad tydlighet kring vilka delar i ett projekt som kan och ska ingå i en jämförelse bör kunna vara till hjälp i argumentation till politiker och andra beslutsfattare samt även ge en större insikt om orsak och verkan gällande kostnaderna.

Det är också viktigt att våga höja blicken i planeringen av nya anläggningar. Runtom i landet och andra länder finns inspiration och erfarenhet att hämta för att möta framtidens behov av idrottsanläggningar. Vi har därför valt att lägga in ett avsnitt som handlar om just det.

Bakgrund

Hösten 2013 fick SFKF ett uppdrag från nämndordförandena i kommunerna att ta fram underlag kring gemensamma frågor. Ett område var typanläggningar. Arbetsgruppen för idrottsfrågor inom SFKF beslöt därefter att grupper skulle tillsättas med representanter från kommunerna för att arbeta fram underlagen.

På en regional träff tillsammans med Stockholms idrottsförbund i början av 2014 fick alla deltagande chefer med ansvar för idrottsfrågor möjlighet att göra inspel på de olika arbetsområdena.

En arbetsgrupp för typanläggningar bildades därefter med Niklas Roos af Hjelmäter från Sollentuna, Björn Alkeby från Danderyd, Christer Dahl från Nynäshamn, Roger Vintemar från Botkyrka och Marina Högland från Huddinge som sammankallande. Arbetsgruppen har träffats ett antal gånger i processen för att arbeta fram de olika delar som frågeställningen omfattar. En viktig del i processen har varit att rama in de mest prioriterade anläggningstyperna med störst gemensamt intresse i kommunerna.

Uppdrag och syfte

Syftet med uppdraget har varit att få en helhetsbild över behov som sammanfaller inom regionen de närmaste fem åren och där möjligt kunna göra gemensamma upphandlingar för att få ner kostnaderna och effektivisera arbetet. Syftet har också varit att med utgångspunkt från behovsbilden som vi fått fram genom den gjorda inventeringen ta fram en modell för en sk typanläggning för att underlätta för beställaren och hålla nere kostnaden. Detta medför även att en ”standard” föreslås för en fullstor träningsanläggning gällande funktionalitet.

Funktionsprogram hallar

Ett sätt att ta tillvara kompetens och erfarenhet är att ta fram och använda funktionsprogram. I Sollentuna finns ett generellt uppdrag från KF till alla förvaltningar att ta fram funktionsprogram för verksamhetslokaler. Inom Kultur- och fritidsförvaltningen har ett sådant arbete gjorts och ett exempel på funktionsprogram för sporthall finns med som bilaga till detta dokument. I Huddinge pågår också ett arbete för att ta fram ett liknande program i samarbete mellan KUF och BUF.

I arbetet har ingått att även belysa ett exempel på funktionsprogram för tillbyggnad av gymnastikdel till befintlig sporthall. Arbetet har dock försenats och gruppen återkommer med en särskild bilaga om detta så snart möjligt.

Inventering behov

En inventering har genomförts genom en mailenkät till samtliga kommuner i regionen. 18 kommuner har lämnat svar. Den information vi begärde in var:

1. Antal fullstora sporthallar som planeras (upphandlade och ej ännu upphandlade specificerat)

Sammanfattning: En trippelhall, två dubbelhallar och ca 12 fullstora hallar, 2 multihallar planeras.

2. Andra idrottsanläggningar som planeras

Sammanfattning: 17 konstgräsplaner. För övrigt enskilda anläggningar såsom simhall, näridrottsplats, elljusspår.

3. Goda exempel på hallar som ni byggt som är relevanta för detta arbete

Stockholm: Sporthallarna vid Stora Mossen, Engelbrekts hallen, Skanstullshallen, Sjöstadshallen – glasvägg mot omklädningsrum skapar trevlig uppvärmningskorridor

Järfälla: Nya hallen i Barkarbystaden, kombination, kultur – dans och nycirkus – och idrott

Danderyd: NCC hallen med separat gymnastikdel

Upplands-Bro: Ny IP med 2 konstgräsplaner (en blir bandyplan och en uppvärmd på vintern)...

Tyresö: Dalhallen, gymnastikhall med specialutrustning

Huddinge: Ej ännu färdigställt men samnyttjande av ytor (t ex cafeteria) mellan fotbollsförening, inomhusföreningar och mötesplats för unga

Sundbyberg: Brotorpshallen, fullstor hall med möjlighet att användas för omklädning i Ursviks motionsområde.

Utbyggd simhall (klar 2015) med två 25-metersbassänger

Lidingö: Rudboda sporthall (36 x 18 m)

Sigtuna: tre sporthallar som byggts de senaste åren med väldigt olika inriktning: En gurkburk, en större anläggning samt en anläggning med inriktning gymnastik och basket.

Sporthall i Rimbo – Entreprenör PEAB, byggd 2009, 25 Mkr, 1000 åskådare.

Haninge: Träningshall(”NCC-hall”) på Torvalla sportcenter.

4. Förbättringstips, misstag att dra lärdom av

Om utformning:

- Kvalitet lönar sig i längden vad gäller byggande av framförallt våtenheter och omklädningsrum. Det är då speciellt viktigt med tåliga och lättskötta ytskikt samt att allt sitter fast ordentligt.
- Inga lösa undertaksplattor etc. Undertak skall vara ordentligt fastskruvade.
- För att utrymmena ska vara lättstädade bör även alla former av ”prång” undvikas.
- Ur städsynpunkt så skall man i ”allmänna” utrymmen också tänka på att inte använda sig av pappershanddukar där varmluftstorkar är möjliga att använda.
- Infällda ribbstolar och lianer är bra.
- Ljusa material i hallen.
- Gummigolv fungerar dåligt.
- Skapa tillgängliga läktare.
- Inte bänkar i mitten av omklädningsrummen, blir trångt och skapar inte möjlighet för samling.
- Avskärmning i duschutrymmen efterfrågas allt mer.
- Skapa insynsskydd till omklädnad från korridor.
- Ett gemensamt rum för städ, tvätt och verkstad är bra.
- Spegel bör vara i t ex Hammerglas.
- Bättre med större förråd än små, där man istället delar in med troax för t ex föreningar och skolor.
- Väl tilltagna omklädningsrum och en stor entréhall.
- Minicafeteria på alla anläggningar där klubbarna kan ha försäljning.

Om beställarrollen och förarbete

- Bristfälligt förarbete (upphandlingsföreskrifter) ger en icke önskad slutprodukt.
- Viktigt att få till ordentligt med förråd. Budgetera för fullstor hall från början.
- Vid initial budgetering i projekt: Ställ fråga om man upphandlat eller avropat – kan ge skillnader i pris.
- Förfrågningsunderlaget är den viktigaste komponenten. Beställ funktion och rumssamband.
- Tydlig och en komplett beställning och kunnig projektledare är avgörande för ett bra resultat.
- Tydlig beställare och projektledare – dvs inte styrt av arkitekten.
- Nära dialog med brukarna. Involvera föreningslivet och den egna organisationen. Ta tillvara föreningarnas kunskap

Övrigt:

- Järfälla: Sporthallen i Jakobsberg med 2500 sittplatser – utnyttjas i princip aldrig – för stor!
- Diskussion angående driftsformer önskvärt
- Vi ska se till att vi bygger så att nya moderna sporter har en möjlighet att etablera sig, sluta vara så traditionella. T ex klätterväggar.

Måttboken

Måttboken ges ut av Sveriges Kommuner och Landsting och innehåller detaljerade mått för ca 65 olika idrotter samt en allmän del om viktiga aspekter för att skapa en bra idrottsanläggning. Måttbokens syfte är att vara ett stöd till anläggningsägare, arkitekter, idrottsföreträdare och andra kring hur idrottsmiljöer och idrottsanläggningar kan byggas.

Måttboken håller nu på att revideras, detta arbete beräknas vara klart senare i vår. I arbetet ingår även att hitta ett nytt distributionssätt för att förenkla och öka tillgängligheten till materialet.

<http://skl.se/skolakulturfritid/kulturfritid/idrottochanlaggningar/mattboken.1908.html>

Kostnadsdrivande faktorer

Ett projekt är/blir alltid beroende av yttre omständigheter och detta är ofta svårt att argumentera då beslutsfattarna i slutändan har att ta ställning till hela kostnaden. Nedan exempel på kostnadsdrivande faktorer som ofta dyker upp och några korta kommentarer kring detta.

Gestaltning

De typanläggningar som byggföretagen levererar är till sin ursprungsutformning sällan anpassade till den omgivning där de ska landa. Ofta är det möjligt att inom ramen för kostnaden beställa smärre justeringar men i Stockholmsregionen är hallens utformning ofta en viktig del av stadsmiljöbildningen och detta ställer krav på utformningen.

Arkitekternas val

Arkitekterna lägger ofta vikt vid andra aspekter än de rent funktionsmässiga. Det kan handla om ljusinsläpp, färg, materialval och funktionalitet. Som beställare krävs en god kunskap om xxx för att kunna argumentera mot dessa.

Miljöklassning

Kommunerna har ofta satt höga miljömål när det handlar om byggnation. Detta påverkar märkbart kostnaderna. Det finns ett antal olika miljöklassningssystem som har lite olika inriktning men generellt påverkar dessa inom området energi, inomhusmiljö, materialval och kemikalier.

Markförutsättningar

Markförutsättningarna är en avgörande faktor för slutkostnaden i ett projekt. Placering av en hall på en yta som kräver ett omfattande markarbete genom sprängning, pålning mm innebär en kraftig ökning av kostnaden.

Hållbarhet – Materialval

Ofta kan kommunen ha tagit fram och beslutat om krav på att bygga hållbart och detta är en kostnadsdrivande faktor.

Träning och tävling samt övriga funktioner

En typanläggning är oftast en anläggning för träning och seriespel i de lägre serierna. Ibland finns förväntningar/behov som innebär att funktioner läggs till för att anpassa vilket är kostnadsdrivande.

Framtidens idrottshallar – omvärldsbevakning

Framtidens anläggningar måste vara en mötesplats som lockar och i sig är en positiv upplevelse att besöka. Uppdraget och utmaningen för kommuner är att få allt fler medborgare i fysisk aktivitet och stanna kvar som fysiskt aktiva, inom idrottsrörelsen eller på egen hand. Om de anläggningar som vi kommuner erbjuder upplevs som tråkiga, slutna, opraktiska och omoderna lockar det inte nya brukare.

Om vi ser tillbaka på tidigare decennier, dvs 70-, 80 och 90-tal så var det i princip enbart kommunala eller föreningsdrivna anläggningar. Dessa anläggningar som främst användes av idrottsrörelsen satte standarden på utformning och kvalitet. Sedan 90-talet har dock kommersialiseringen med gym och motionstävlingar medfört att andelen som tränar utanför idrottsrörelsen ökat samt att förväntningar på professionalitet, bemötande och standard på anläggningarna har ökat. Det innebär att framtidens anläggningar behöver tänka mer på estetik, materialval och vara en anläggning som är trevlig att vara på. Detta gäller inte enbart publikanläggningar, utan är lika viktigt på träningsanläggningar. Det är på dessa kommunala idrottsanläggningar som de flesta av våra barn och unga möter idrott och fysisk aktivitet, både via skolidrotten och idrottsrörelsen.

Initiala känslan - utanför sporthallen

Sporthallen bör vara välkomnande och locka gamla och nya användare redan utifrån. Det ska vara en tydlig entré via vilken man ser in på ett bra sätt och får en bra uppfattning vad som pågår innanför dörrarna. Det är positivt om en tak skjuter ut över entréen och som skydd mot regn. Vid sidorna om gångvägarna upp till entrén får det gärna vara olika typer av idrottsytor och eller aktiviteter. Om hallen inte ligger i ett idrottsområde kan det vara olika streetidrotter, utegym eller dylikt.

För att också minska på avståndet mellan ute och inne, dvs för att locka in de som kanske inte är vana nyttjare av idrott, är det bra om det finns fönster som visar vad som pågår inne i hallen. Dessa fönster ska göras på ett varsamt sätt som fungerar för idrottsverksamheten, dvs undvika bländningen osv, samt inte vara obehagliga för nyttjare. Tydligt exempel på en organisation som använder sig av detta är gymkedjan SATS, som alltid har stora skyltfönster utåt.

Entréområdet – lounge- och torgkänsla

Väl inne i anläggningen bör entrén utformas till att vara välkomnande och öppen. Besökaren ska få en snabb överblick och förståelse av lokalen samt ser vilka aktiviteter som pågår i de olika lokalerna. Denna entré kan med fördel utformas mer som en lounge där medföljande föräldrar, kompisar eller de som ska träna eller har tränat kan sitta bekvämt.

Positivt är också om dessa ytor kan utformas så att de är lämpliga för uppvärmning innan träningspass samt att det finns några spontana aktivitetsytor för både barn, unga och vuxna. Tankarna på denna yta blir torgliknande mötesplats.

Vidare bör besökare från detta område ha insyn i idrottsytorna och kunna se vad som pågår. Detta skapar trygghet ur ett antal aspekter samt innebär att nyfikna kan skapa sig en uppfattning av vad som pågår, exempelvis åtta-åringen som funderar på att börja med karate. När det gäller trygghet så handlar det om att medföljande föräldrar kan följa sina barns träning.

Omklädningsrum i olika storlekar

Traditionellt har det förutom domarrum endast funnits en storlek på omklädningsrum och duschrum. Dessa har även varit av en större storlek för lagsporter. Behoven har de senaste åren förändrats och kommer troligen förändrats alltmer. Framtidens behov är snarare att ha flera mindre omklädningsrum i varierande storlekar. För att vara tillgängliga och anpassade för funktionshindrade behöver det finns minst två omklädningsrum med dusch av mindre storlek som är anpassade för en funktionshindrad med assistent. Dessa kan eventuellt samplaneras med domarrum och dopingrum i tävlingsanläggningar. Förändrad syn på kroppen samt HBTQ gör också att allt fler efterfrågar egna omklädningsrum eller duschar. Detta märks till exempel att allt färre duschar både efter idrottslektionen och efter träningspasset.

Behovet av mellanrum

I en växande stockholmsregion där unga förflyttar sig mellan stadsdelar, från boende, till skola, till idrottsaktiviteten, gör att det uppstår håltimmar mellan aktiviteterna. En av strategierna för att hålla kvar unga längre i åldrarna är att skapa möjlighet för dem att sköta både sin träning och skolarbete. Vanlig fråga som vi får är möjligheten att skapa läsrum, uppvärmningsmöjligheter och bara

vara rum. Därför bör i framtidens hallar övervägas utformningen av rum/del av större rum att värma mat samt sköta skolarbete.

Överblick, öppenhet och trygghet

De klassiska sporthallarna är vanligen en myriad av korridorer och olika passager för att ta sig från entré till omklädningsrum via till idrottsytorna. Många gånger är det svårt att hitta och det finns också många prång att gömma sig på.

Konsekvensen är att det blir otrygga miljöer för de som är i anläggningen.

Utmaningen i framtidens anläggningar är att öppna upp dem mer och undvika korridorer och passager. Idag finns det exempel på hallar där de lyckats med detta, exempelvis har man i vissa fall valt att ha ingång/utgång till omklädningsrum direkt bredvid idrottsytan.

Standard

När det gäller standard på materialval, utseende, utformning samt skötsel på en sporthall så kommer detta alltid vara en fråga om vilken budget finns tillgänglig. Det bör dock ändå lyftas att detta kommer troligen komma ha allt större betydelse i framtiden till följd av att medborgarnas krav ökar. Det är redan idag ett faktum att idrott och idrottsaktivitet är en klassfråga och denna trend kommer troligen öka alltmer. Detta kommer även påverka hur anläggningarna utformas och förväntningarna.

Digitaliserade och uppkopplade sporthallen

Digitaliseringen och uppkopplingen av våra liv har totalt tagit över våra liv. Att surfa med telefonen, jobba från såväl tunnelbanan som idrottshallen är idag fullständigt naturligt. Det är därför självklart att framtidens sporthall Allt större del av framtidens idrottande, tränande men även medföljande

Bilagor

Inventering, bruttolista

Funktionsprogram sporthall